

PETER EGARDT:

Att avveckla utvecklingen

Det nu gällande systemet för intagning till högskolan tar inte vara på begåvade ungdomar. Arbetslivserfarenhet värderas t ex högre än faktiska kunskaper. Tillträdesutredningens förslag innebär ett tillnyktrande från socialdemokraternas sida men mycket återstår att göra, skriver författaren som är moderat representant i utredningen.

Inget samhälle utvecklas utan kunskaper och idéer. Våra universitet har av tradition och sedan lång tid tillbaka varit de främsta bärarna av vårt kunskapsarv och den främsta garanten för kunskapsutveckling, även – eller kanske framför allt – som ett resultat av konfrontationen mellan olika idéer. Från att från början i huvudsak ha varit yrkesinrättningar för blivande präster och ämbetsmän utvecklades universiteten under 1700- och 1800-talen till att bli kunskapsinstitutioner för fler och fler människor. Vid universiteten kunde människornas nyfikenhet på kunskaper stillas eller fördjupas och vid universiteten kunde man odelat ägna sig åt att "söka efter Sanningen".

Universiteten var i princip öppna för alla som hade håg och fallenhet för högre studier och forskning. Detta är också nödvändigt om man strävar efter ett universitetsväsende som står fritt från makthavarnas pekpinna och avgörande inflytande, ett universitetsväsende som inom sig skall rymma alla upptänkliga åskådningar och personligheter, ett universitetsväsende som skall kunna ifrågasätta etablerade sanningar och ett universitetsväsende vars samtliga ingående ingredienser tillsammans skall kunna bilda en helhet (universitas).

Absurd jämlikhetsfilosofi

Det offentliga inriktade sitt intresse på att i första hand se till att både den obligatoriska och den frivilliga skolan blev så bra som möjligt. Inom gymnasiets ram skapades utbildningsvägar som var tänkta att i huvudsak vara en förberedel-

Peter Egardt är chef för den moderata riksdagsgruppens kansli och var samordnare för bl a utbildningsfrågor under den senaste trepartiregeringen.

se för högre studier. Studentexamen i universitetens regi ersattes 1863 av studentexamen på gymnasieskolorna men med censorer hämtade från universiteten.

I samband med reformen av gymnasiet drygt ett sekel senare försvann också studentexamen och därmed den tidigare nära kopplingen mellan gymnasium och högre utbildning. Gymnasieskolan inkorporerade den tidigare fackskolan och yrkesskolan och blev mer enhetlig, bl a som en följd av socialdemokraternas traditionella nedvärdering av andra kunskaper än teoretiska. I deras föreställningsvärld är teoretiska kunskaper "finare" än praktiska färdigheter. Deras botemedel är att försöka införa mer och mer teori inom ramen för praktisk utbildning och mer och mer praktik inom ramen för den teoretiska. Jämlikhetsfilosofin får här ett av sina mer absurda utslag.

Socialdemokraternas tanke är uppenbarligen att alla när de lämnar skolan skall stå på så likartad nivå som möjligt i samtliga skolämnen. Elevernas olika begåvningsprofiler negligeras. Intresse och talang stimuleras inte. Resultatet blir ofta skolleda och vantrivsel. Eventuell motivation för fortsatta studier försvagas. Omedvetna – eller kanske tom obekymrade – om dessa katastrofala följder gick socialdemokraterna vidare i sin reformiver när väl skolan var "avklarad". Nu var det universitetens tur.

De socialdemokratiska "reformatorerna" började att mer och mer ifrågasätta syftena med den högre utbildningen, vilket dock sällan framställdes i klara verba.

Det fria tillträdet till en stor sektor av den högre utbildningen hade länge varit

en garanti för att alla med tillräckliga förkunskaper skulle få en möjlighet till högre studier. Studiemedelssystemet hade under 1960-talet byggts ut för att ge också studenter från vad som brukar kallas icke studiemotiverade hemmiljöer samma ekonomiska möjligheter som andra till högre studier. Den sk solidariska lönepolitiken hade ännu inte slagit igenom fullt ut och de studerande vid de högre läroanstalterna var tillräckligt få för att efter avklarad examen också vara mer eller mindre garanterade bra och välbetalda jobb.

Jämlikhetsfilosofin får här ett av sina mer absurda utslag.

All universitetsutbildning spärras

Viss universitetsutbildning hade emellertid sedan länge varit spärrad. Det gällde tex snävt yrkesinriktad utbildning, utbildning som bara kunde ta emot ett begränsat antal studerande på grund av tex tillgången till laborationsplatser och utbildning som var extremt dyr. Utbildningsexplosionen i slutet av 1960- och början av 1970-talet ledde till att socialdemokraterna av kortsiktiga samhälls-ekonomiska skäl ansåg att all högre utbildning måste spärras.

De sista resterna av den fria sektorn försvann 1979. Redan två år tidigare hade den sk högskolereformen trätt i kraft. Socialdemokraterna och centerpartisterna – i högskolefrågor lierade sedan ett antal år – hade drivit igenom ett nytt studieorganisationsystem, som innebar att universitetens tidigare roll av fria kunskapssökare och sanningssägare

förändrats mot att mer vara en form av högre yrkesinriktad utbildning. Kanske trodde man att man med yrkesbeteckningarna lättare skulle kunna få barn från lägre socialgrupper att satsa på högre utbildning.

När all universitetsutbildning hade blivit spärrad fanns givetvis risk att enbart de med de högsta betygen från gymnasieskolan skulle ges tillträde till högre utbildning. Barn från de högre socialgrupperna får nämligen oftast de högsta skolbetygen. Av detta drog man emeller-

---

De borgerliga regeringarna lyckades trots starka moderata påtryckningar inte förändra antagningssystemet i grunden.

---

tid inte slutsatsen att det var nödvändigt att mer individualisera skolutbildningen. I stället inriktade man sig på att förändra reglerna för tillträde till högskolan. Samtidigt hade studiemedelssystemet börjat bli alltför dyrt. Bidragsdelen hade successivt sjunkit från de ursprungliga 25 procenten till under tio procent. Lönerna hade alltmer nivellerats. Arbetsmarknaden för akademiker hade förvärrats och akademikerarbetslöshet hade börjat inträda på vissa områden. Eftersom sk arbetarbarn traditionellt är mer rädda för skuldsättning än de som kommer från högre socialgrupper, eftersom det inte är traditionellt att se kunskaper som ett mål i sig i hem som saknar studietraditioner och eftersom de lägre socialgrupperna inte är benägna att riskera eventuella jobb genom att genomgå en osäker utbildning, blev följden oundviklig: den so-

ciala snedrekryteringen till högskolan förstärktes.

Det nya antagningssystemet

I högskoledebatten började alltmer talas om att det fanns en mängd outnyttjade begåvningsreserver, som inte togs tillvara inom den högre utbildningen och forskningen. Den naturliga slutsatsen borde ha varit att man inom skolans ram hade försökt att uppmuntra och stimulera dessa reserver och att man eventuellt med särskilda prov skulle kunna ta in dem som inte hade kunnat göra sig själva full rättvisa i skolan. Socialdemokraterna resonerade emellertid inte alls på detta sätt. Högre utbildning blev i stället en "rättvisifråga". Barn med olika social bakgrund skulle ha samma möjligheter till högre utbildning, i stort sett oavsett vilka förkunskaper de enskilda individerna hade eller vilka prognoser för studieframgång på universiteten man kunde göra för deras del.

För att göra det möjligt för dem som tidigare hade gått fackskola eller yrkesskola – nu tvåårig gymnasieskola – sänktes förkunskapskraven till högre utbildning. För allmän behörighet skulle det bara krävas tvåårig gymnasieutbildning. De sökande delades in i olika grupper beroende på vilken utbildningsbakgrund de hade. Arbetslivserfarenhet blev meriterande. Proportionell kvotering mellan de olika grupperna infördes. Detta och annat ledde givetvis till att den sociala snedrekryteringen till högskolan ökade i stället för att minska, att studerande med otillräckliga förkunskaper togs in till högre utbildning med personliga tragedier som följd och till stora

samhällsekonomiska kostnader, medelåldern för de antagna höjdes m.m.

De borgerliga regeringarna lyckades trots starka moderata påtryckningar inte förändra antagningssystemet i grunden, framför allt på grund av att centern kände sig förpliktad att vidhålla sin tidigare högskolepolitik.

Tillträdesutredningens förslag

Nu har emellertid pendeln börjat svänga. Den sk tillträdesutredningen har nyligen lagt fram ett betänkande med förslag till en radikal förändring av hela tillträdes-systemet. Utredningen konstaterar bl a att antagningssystemet har marginell betydelse för den sociala rekryteringen till högskolan. Insatser måste framför allt göras i skolan och i hemmen. Högre krav måste ställas för tillträde till högskolan. Genom högskoleprov skall elever ges en andra "chans" att komma in på högskolan. Betygens värde ökar.

Socialdemokraternas ändrade inställning är emellertid en omvändelse under galgen och delvis endast skenbar. Förslaget genomsyras, trots de föreslagna förändringarna, av den socialdemokratiska tanken på att tillträdes-systemet kan skapa någon typ av social rättvisa mellan olika grupper. Detta manifesteras bl a i att elever från tvåårig gymnasieskola fortfarande skall ha allmän behörighet även för längre och mer krävande akademisk utbildning, att sk konkurrenskomplettering av betygen inte skall vara tillåten och att arbetslivserfarenhet skall meritvärderas, om än icke i samma omfattning som tidigare.

Alla skall ha lika möjligheter att genomgå högskoleutbildning oavsett vilka

deras förutsättningar är. Man kan i förslaget spåra tankar om att arbetarbarn skulle vara dummare än andra. För den skull blir det nödvändigt att genom speciella regler garantera just dessa plats vid högskolan. De ovan nämnda ingredienserna är exempel på detta. Man skall inte tro att man är någonting bara för att man har skaffat sig vissa teoretiska kunskaper. I själva verket borde alla skaffa sig arbetslivserfarenhet innan de går vidare till högre studier.

Man kan i förslaget spåra tankar om att arbetarbarn skulle vara dummare än andra.

Meritvärderingen av arbetslivserfarenhet kommer också att leda till att det för hårt eftertraktad utbildning kommer att bli ett obligatorium med sådan erfarenhet. För mycket eftertraktad utbildning kan det to m bli fråga om att man måste ha förvärvsarbetat i sju år för att vara konkurrenskraftig om man inte haft turen att komma med bland dem som tas in direkt på sina betyg. Konkurrenskomplettering kan endast ske på detta sätt. Begåvningar som genom högre studier och eventuell forskarutbildning och forskning skulle kunna tillföra samhället en mängd positivt tvingas i stället att skaffa sig arbetslivserfarenhet, vilken som helst. Våra parker blir fulla av lövkrattande presumtiva universitetsstudenter som bara väntar på att få ta en högskoleplats i anspråk. Samtidigt tar de jobb från alla dem som inte har samma aspirationer. Medelåldern vid antagning till högre utbildning förblir alldeles för hög.

Enligt min mening måste Sverige, som är ett litet land, på alla sätt försöka ta tillvara all den begåvning som finns i vårt land. Detta kan vi inte uppnå om det är någon typ av sociala rättviseskäl som skall styra vilka som skall ges möjlighet till högre utbildning och forskning. I stället måste vi stimulera och utveckla den begåvningsprofil som finns hos varje enskild individ. För att uppnå detta krävs i första hand att skolans undervisning individualiseras på ett helt annat sätt än i dag och att man bättre försöker ta tillvara det unika i varje personlighet. I stället för att hålla tillbaka eleverna skall man försöka uppmuntra eleven att på de områden där han eller hon är bäst försöka spränga sina gränser och sina möjligheter.

De studerande måste ges sådana ekonomiska möjligheter under sina högskolestudier att inte någon av ekonomiska skäl avstår från de önskade studierna. Akademisk utbildning måste också värderas på ett helt annat sätt vid lönesättningen i "akademiska" yrken. Tillträdet till högre utbildning bör i största möjliga utsträckning vara fritt. Detta skall inte behöva leda till någon akademikerarbetslöshetsexplosion. De studerande vet oftast mycket bättre än statsmakterna att anpassa sig efter förändrade arbetsmarknadsutsikter. Viss utbildning kommer emellertid alltid att behöva ha tillträdesbegränsning.

Skarp förkunskapskraven

Enligt min mening måste tillträdesystemet till högskolan ha sin grund i de sökandes faktiska kunskaper. Behörighetsreglerna skall garantera att de som antas också har tillräckliga förkunskaper för

att klara av de tilltänkta studierna. Urvalsreglerna skall utformas så att de studerande som har de bästa förkunskaperna och den bästa studieprognosen – den största sannolikheten för att med gott resultat klara av studierna – antas. Behörighets- och urvalsreglerna skall inte användas som "fördelningspolitiska" instrument. Detta är – vilket erfarenheterna av nuvarande system klart dokumenterat – dömt att misslyckas. Det är dessutom – vilket är värre – cyniskt mot de studerande som antas utan att ha tillräckliga förutsättningar för att klara av

---

Behörighets- och urvalsreglerna skall inte användas som "fördelningspolitiska" instrument.

---

studierna samtidigt som det innebär att vi i Sverige inte tillvaratar våra personella och materiella resurser på det sätt som är nödvändigt om vi även framgent skall kunna bibehålla och vidareutveckla vårt välstånd.

Endast på detta sätt kan vi garantera att all den begåvning som finns i alla socialgrupper tillvaratas på bästa sätt. Endast på detta sätt kan vi garantera att vi maximalt tar tillvara de personella förutsättningar som finns i vårt land. Endast på detta sätt kan vi garantera att vår inneboende kunskapspotential bäst tas tillvara och att konfrontationen mellan olika idéer och åsiktsriktningar blir så fruktbar som möjligt.

Med den socialdemokratiska inställningen att tillträdesystemet till högre utbildning framför allt skall befrämja social rättvisa fortsätter vi att avveckla utvecklingen.